

JURIDINIO ASMENS VALDYMO ORGANŲ PAREIGOS KREDITORIAMS
PROBLEMA

Agnė Tikniūtė *

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-2057 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4545
Elektroninis paštas agne.tikniute@mruni.lt

Pateikta 2008 m. birželio 6 d., parengta spausdinti 2008 m. rugpjūčio 26 d.

Santrauka. Daugumoje Europos valstybių įmonių teisėje galioja bendra taisyklė, kildinama iš juridinio asmens teisinio subjektiškumo pripažinimo, kad valdymo organų narių atsakomybė yra taikoma tik pačiai bendrovei, o ne tiesiogiai akcininkams ar *a fortiori* kreditoriams. Ilgą laiką ši taisyklė beveik neturėjo išimčių. Per du pastaruosius dešimtmečius Europos valstybių teisinis reguliavimas keitėsi iš esmės – kreditorių apsaugos nuo valdymo organų narių piktnaudžiavimo apimtis yra labai išplėsta.

Juridinio asmens valdymo organų civilinės atsakomybės kreditoriams klausimas Lietuvoje dar nebuvo svarstytas, todėl šiuo straipsniu siekiama inicijuoti diskusiją dėl teisinio direktoriaus pareigos atsižvelgti į kreditorių interesus įtvirtinimo būtinumo ir šios pareigos turinio.

Straipsnyje atskleidžiamos priežastys, kodėl direktoriaus pareigos atsižvelgti į kreditorių interesus pagrindimas susiduria su doktrinos problemomis. Svarbiausia jų – direktoriaus pareigos kreditoriams nesuderinamumas su pareiga akcininkams siekti veiklos pelningumo. Sutartinių santykių esmė yra šalių pareiga prisiimti galimą riziką ir tuo šie santykiai skiriasi nuo grįstų pasitikėjimu (fiduciarinių santykių), todėl preziumuojama, kad bendrovės kreditoriai turėtų apsaugoti nuo galimos rizikos patys. Tačiau teisinių ir ekonominių kreditorių apsaugos priemonių analizė atskleidžia jų nepakankamumą.

Juridinis asmuo įgyvendina savo teises ir pareigas per savo organus, todėl valdymo organų narių fiduciarinės pareigos kreditoriams įtvirtinimas būtų tinkama kreditorių interesų apsaugos priemonė. Ši pareiga išgaliojama tik tuo atveju, jei bendrovės finansinė padėtis būtų sunki.

Pagrindinės sąvokos: direktorių pareiga kreditoriams, kreditorių apsauga, deliktinė atsakomybė.

IVADAS

Daugumoje Europos valstybių įmonių teisėje galioja bendra taisyklė, kildinama iš juridinio asmens teisinio subjektiškumo pripažinimo, kad valdymo organų narių atsakomybė numatoma tik pačiai bendrovei, o ne tiesiogiai akcininkams ar *a fortiori* kreditoriams. Ilgą laiką ši taisyklė beveik neturėjo išimčių. Dar XX a. devintojo dešimtmečio pradžioje tik Prancūzija pasižymėjo siekiu išplėsti direktorių atsakomybę ir patiems akcininkams, ir kreditoriams [10, p. 81–121]. Per du pastaruosius dešimtmečius padėtis ir kitose Europos valstybėse keitėsi iš esmės – nors ir šiuo metu bendrasis direktorių atsakomybės išimtinai bendrovei principas teisės doktrinoje

formaliai tebegalioja, tačiau kreditorių apsaugos nuo valdymo organų narių piktnaudžiavimo apimtis yra labai išplėsta.

Juridinio asmens valdymo organų civilinė atsakomybė kreditoriams Lietuvoje iki 2006 m. galėjo būti svarstoma tik kaip teorinis klausimas, nes teisinis reguliavimas nenumatė tokio pobūdžio atsakomybės, taip pat ir bendrovių teisės doktrina riboja direktorių atsakomybę tik akcininkams¹. Tačiau padėtis iš esmės pasikeitė Lietuvos Aukščiausiam Teismui suformulavus taisyklę, kad įmonės vadovo (vienasmens ar kolegialaus) civilinė atsakomybė gali atsirasti tiek įmonei, kai įmonės vadovas veikia priešingai įmonės interesams,

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros lektorė, daktarė.

¹ Tiksliau – juridinio asmens atžvilgiu, tačiau juridinis asmuo traktuojamas kaip išvestinis dalyvių valios, konkrečiai bendrovės, subjektas.

ties ir tretiesiems asmenims, kai įmonės vadovas pažeidžia apribojimus, nustačius tam tikras trečiųjų asmenų teisių apsaugos garantijas [16].

Ši nauja taisyklė prieštarauja iki šiol galiojusiam teisiniam reguliavimui ir doktrinai, kad juridinio asmens valdymo organas yra atsakingas tik pačiam juridiniam asmeniui bei akcininkams. Šio straipsnio tikslas – įvertinti naujos atsakomybės atsiradimo būtinumą ir teorinį pagrįstumą. Dėl problemos kompleksškumo šiame straipsnyje nebandoma išsamiai analizuoti klausimo, tik siekiama atkreipti teisininkų dėmesį į doktrinos problemas, kurias sukels naujos praktikos atsiradimas.

Šio darbo objektu pasirinkta bendrovės, kaip vienos populiariausių juridinio asmens teisinių formų Lietuvoje, direktorių atsakomybė kreditoriams. Darbe iškelto tikslo siekiama atskleidžiant valdymo organų pareigos kreditoriams tesinio įtvirtinimo būtinumą, jos konkurenciją su pareiga juridinio asmens dalyviams bei apibrėžiant sąlygas, kada valdymo organai turėtų atsižvelgti į pareigą kreditoriams.

1. KAM BENDROVĖS DIREKTORIAI TURI PAREIGAS?

Tiek teisės doktrinoje, tiek įstatymų leidyboje Lietuvoje laikomasi požiūrio, kad valdymo organų nariai turi tam tikras pareigas ne konkrečiam akcininkui, o tik pačiam juridiniam asmeniui. Šį teiginį pagrindžia CK 2.87 str., 7 d.: „Juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdamas pareigas, [...], privalo padarytą žalą atlyginti **juridiniam asmeniui** visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip“. Akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABĮ) galiojančios redakcijos formuluotė, kad „Bendrovės valdymo organai privalo **veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai** [...] (ABĮ 19 str. 8 d.), yra dviprasmiška ir leidžia manyti, kad direktoriai galėtų turėti tam tikras pareigas ir atskiriems akcininkams. Tačiau sistemiškai aiškinant šią normą kartu su ABĮ 16 str. 4 d., teigiančia, kad žala, susidariusi dėl bendrovės vadovo pareigų, nustatytų įstatymuose ir bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo, atlyginama tik pačiai bendrovei, o ne akcininkui, jokios dviprasmybės nelieka.

Tačiau koks yra direktoriaus pareigos bendrovei turinys? Ši tema ypač pamėgta mokslininkų, bet dėl darbo apimties nėra galimybės išsamiai pristatyti požiūrių įvairovės, tik paminėtina, kad visi jie sutaria vienu klausimu – jog bendrovės interesas – tai išvestinis visų akcininkų interesas, kad bendrovė veiktų pelningai. Be abejonės, realinės juridinio asmens doktrinos šalininkai paminėtų, kad bendrovę, be akcininkų, sudaro ir kitos interesų grupės – darbuotojai, kreditoriai, netgi visuomenė. Tačiau visų šių grupių interesų pripažinimas direktorių pareigos bendrovei turinio problemų neišsprendžia, netgi priešingai – jas sukelia, kadangi skirtingus interesus – ypač akcininkų ir kreditorių, nuo tam tikro įmonės veiklos momento reikia pripažinti priešingais².

² Žr. plačiau 2.4. dalį.

Todėl nei įmonių teisės teoretikai, nei teisininkai praktikai neprieštaruja, kad jei bendrovė yra moki, direkto-riai neprivalo atsižvelgti į kreditorių interesus.

Ši trumpa direktorių pareigos turinio ir subjektų apžvalga leidžia daryti išvadą, kad direktorių pareigos kreditoriams įtvirtinimas Lietuvos teismų praktikoje sukels jos suderinamumo su jau egzistuojančiomis direktoriaus fiduciarinėmis pareigomis akcininkams problema, todėl visų prama derėtų paanalizuoti klausimą, ar pareigos kreditoriams įtvirtinimas yra būtina priemonė svarstant bendrovės kreditorių apsaugos klausimą.

2. KREDITORIŲ TEISIŲ APSAUGOS PRIEMONĖS

Bendrovės direktoriaus pareiga kreditoriams būtų perteklinė priemonė, jei jie būtų tinkamai apsaugoti kitomis teisinėmis priemonėmis. Siekiant įvertinti bendrovės kreditorių apsaugos efektyvumą nuo piktnaudžiavimo ribota atsakomybe, trumpai apžvelgtinos kreditorių apsaugos priemonės.

Šiuolaikinės kreditorių teisių apsaugos priemonės yra skirtingo pobūdžio: vienos jų universalios ir taikomos visų juridinių asmenų kreditoriams, ne tik bendrovėms ar kitiems ribotos atsakomybės juridiniams asmenims – tai privalomasis civilinės atsakomybės draudimas ir valdymo organų narių atsakomybė. Antrąją priemonių grupę sudaro bendrovių teisės priemonės, tokios kaip minimalaus kapitalo reikalavimas, kapitalo formavimo ir palaikymo teisinis reglamentavimas, taikomos visoms bendrovių kreditorių grupėms – tiek tiems, kurių reikalavimai kyla iš žalos padarymo (toliau – iš delikto), tiek ir pagal sutartį. Trečiąją grupę sudaro išimtinai sutarčių teisės kreditorių apsaugos priemonės, kuriomis gali pasinaudoti tik kreditoriai, kurių reikalavimai atsiranda savanoriškai, remiantis sandoriais.

2.1. Universalios kreditorių teisių apsaugos priemonės bendrovių teisėje

Kaip nurodo bendrovių teisės teoretikai F. H. Easterbrookas ir D. R. Fischelis, bendrovės kreditorių apsauga yra tinkamai užtikrinta įstatyme įtvirtintu minimalaus kapitalo reikalavimu, kapitalo formavimo ir palaikymo teisiniu reglamentavimu, privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu bei valdymo organų atsakomybe akcininkams [6, p. 89–117]³. Šių autorių nuomonė atstovauja daugumos praktikų ir teoretikų požiūriui. Dėl darbo apimties plačiau nesigilinant į jų argumentus apžvelgtini tik šių priemonių trūkumai.

Kapitalo apsaugos priemonės. Civilinės teisės kraštai viena svarbiausių ribotos atsakomybės juridinių asmenų kreditorių teisių apsaugos priemonių laiko minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimą. Minimalaus kapitalo reikalavimas plačiai taikomas visoje Europoje.

³ Taip pat kreditorių teisių apsaugos grupei galėtų būti priskirtos teismų praktikos sukurtos kovos su piktnaudžiavimu ribota atsakomybe doktrinos, leidžiančios panaikinti dalyvių ribotos atsakomybės apsaugą tais atvejais, kai šios taisyklės taikymas nusižengia bendriesiems teisės principams.

Bendrosios teisės kraštuose, priešingai, – vyrauja nei-
giamas požiūris į šios priemonės teikiamos apsaugos
efektyvumą. W. Carney nuomone [4, p. 679], minima-
laus kapitalo reikalavimas yra nepakankama priemonė
dėl dviejų priežasčių: ji nustatant neatsižvelgiama į du
pagrindinius faktorius, nuo kurių ir priklauso kreditorių
rizika – įmonės veiklos rizikingumą ir kapitalo struktū-
rą⁴. Įstatinis kapitalas, kuriam apsaugoti skirta dauguma
bendrovių teisės priemonių, taip pat nerodo kreditorių
reikalavimų, nulemtų faktinio bendrovės dydžio, masto.
Nerandama proporcingų teisinio reguliavimo priemonių,
kurios apribotų akcininkų teisę nuspręsti, koks bendro-
vės kapitalas pakankamas jų pasirinktai veiklai vykdyti
ir užtikrintų proporcingą bendrovės finansavimą.

Valdymo organų atsakomybė. Valdymo organų at-
sakomybė kaip kreditorių teisių apsaugos priemonė yra
išvestinio pobūdžio ir veikia tik per bendrovės interesų
apsaugą. Valdymo organų atsakomybė, kaip priemonė,
neutralizuojanti rizikos perkėlimą kreditoriams, galėtų
būti efektyvi tik tuo atveju, jei valdymo organai privalė-
tų atsižvelgti ne tik į bendrovės (t. y. akcininkų), bet ir į
kreditorių interesus. Tačiau Lietuvoje valdymo organų
atsakomybė kreditoriams sureguliuota nepakankamai.
Kreditoriai gali ginčyti tik valdymo organų sprendimus,
bet ne reikalauti valdymo organų narių atsakomybės už
netinkamą jų pareigų vykdymą. Kreditoriai negali reika-
lauti⁵ nei tiesioginės valdymo organų narių atsakomy-
bės, nei pateikti išvestinio ieškinio bendrovės vardu, o
tai ypač aktualu vienanarėse ar šeimos bendrovėse.

Civilinės atsakomybės draudimas. Nei Europoje,
nei JAV nėra įtvirtintas privalomasis bendrovių civilinės
atsakomybės draudimas⁶. Apie šios priemonės privalo-
mą įvedimą nemažai diskutuojama, bet vis dėlto dau-
giau argumentų išsakoma už tai, kad ši priemonė liktų
dispozityvaus pobūdžio. Nors privalomasis ar savano-
riškasis civilinės atsakomybės draudimas galėtų page-
rinti bendrą kreditorių teisių apsaugos lygį, šios priemo-
nės poveikis yra fragmentiškas – ji negali veiksmingai
neutralizuoti ribotos atsakomybės juridinių asmenų
veiklos išlaidų eksternalizavimo problemos, kadangi
draudimo rinka nepajėgi prisiimti sisteminės rizikos.
Taip pat ir visuotinės žalos rizikos yra ir bus nedrau-
džiamosios.

2.2. Kreditorių pagal sutartį apsaugos priemonės

Kreditorių pagal sutartį teisės apsaugotos geriausiai
– be visų minėtų kreditorių teisių apsaugos priemonių,
jie turi papildomą galimybę netaikyti ribotos atsakomy-
bės taisyklės, reikalaudami asmeninių akcininkų ar di-
rektorių prievolių užtikrinimo priemonių. Pagrindinės
kreditorių pagal sutartį apsaugos priemonės skirstomos į

dvi grupes: vienos jų – sutarčių teisės, kitos – ekonomi-
nės priemonės.

Sutarčių teisės priemonės

Prievolių užtikrinimas įkeitimu – tai populiariausia
institucinių kreditorių, tokių kaip bankai ar kitos kredito
įstaigos, teikiamų paskolų užtikrinimo priemonė. Ji, be
abejonės, efektyvi, tačiau nėra prieinama smulkiesiems
kreditoriams dėl brangumo ir neoperatyvumo [7, p. 90].
Be to, kad kreditoriaus reikalavimas būtų užtikrintas
įkeitimu, jis turi turėti pakankamą derybinę galią – var-
gu ar realu tikėtis, kad didelės bendrovės šiuo būdu už-
tikrins savo prievoles smulkiems tiekėjams. Taip pat ir
pačioms bendrovėms dažnai sunku rasti atliekamo turto
įkeisti, nes jos šiuo būdu jau yra užtikrinusios savo prie-
voles bankams [8, p. 688].

Garantija/laidavimas – užsienio valstybėse papli-
tusi praktika, kad direktoriai asmeniškai laiduotų ben-
drovės, kurių valdymo organo nariai jie yra, prievoles
(ypač to reikalauja bankai skolindami smulkioms ir vi-
dutinėms įmonėms). Kiti kreditoriai neturi tokių stiprių
derybinių pozicijų, todėl jiems tenka prisiimti padidėju-
sią riziką, jei direktorius jau yra garantavęs prievolę
bankui [11, p. 505]. Be to, instituciniai kreditoriai pa-
prastai reikalauja asmeninių prievolių užtikrinimo prie-
monių ir iš akcininkų.

Ekonominės priemonės – didesnės palūkanos, rizi-
kos diversifikavimas, draudimas

Didesnės palūkanos. Vienas iš pagrindinių argu-
mentų nepritariant papildomoms kreditorių apsaugos
priemonėms, tokioms kaip direktorių fiduciarinė pareiga
kreditoriams, yra kreditorių galimybė įvertinti galimą
sandorio riziką ir nustatyti tokias palūkanas, kad jos vi-
siškai kompensuotų prisiimamą riziką [11, p. 505]. Ta-
čiau galimybė įvertinti šią riziką yra teorinė, nes kredi-
torius negali numatyti visų rizikos dydžiui įtakos turin-
čių faktorių⁷. Be to, skiriasi ir skirtingų jų kreditorių
grupių galimybės įvertinti galimą riziką. Pavyzdžiui,
bankai tai daro nesunkiai, nes tai yra vienas iš jų profe-
sinės veiklos elementų, tuo tarpu kitiems kreditoriams
tai padaryti yra nepaprastai sudėtinga ir brangu. Dažnai
rizikos įvertinimo kaina yra neproporcingai didelė, pa-
lyginti su paties sandorio kaina.

Sutarties sąlygos. Sutarties laisvės principas teoriš-
kai suteikia visas galimybes kreditoriams apsisaugoti
nuo nepriimtinos rizikos – sudarinėti tokio pobūdžio su-
tartis, kuriomis jie būtų visiškai apsaugoti [3, 562]. Ta-
čiau praktiškai pasiekti šį tikslą yra neįmanoma,⁸ kaip ir
ex ante numatyti visus galimus įmonės skolininkės elge-
sio modelius, todėl sutartis gali tik iš dalies apsaugoti
kreditorių interesus – tik nuo tokio šalies elgesio, kurį
buvo galima numatyti. „Šalių galimybė sudaryti išsa-
mias sutartis, kuriose būtų aptarti visi galimi elgesio
modeliai, atsižvelgiant į sudėtingas ir neapibrėžtas sąly-

⁴ Dėl šių priežasčių JAV atsisakė šio reikalavimo kaip nepasitei-
sinusio.

⁵ Su tam tikromis išimtimis žr. C/b Nr. 3K-7-266/2006.

⁶ Žr. plačiau: The European Private Equity and Venture Capital
Association (EVCA). Directors' Responsibilities, 2002 Oct. 30
<http://www.evca.com/html/publications/bookstore_tax.asp> [žiūrėta
2005 10 21].

⁷ Kreditoriai vertindami riziką paprastai atsižvelgia į ankstesnius
atsiskaitymus bei įmonės materialų turta, bet, be šių elementų, yra dar
daug kitų, nuo kurių priklauso rizika, tačiau jie visada lieka neįvertinti.

⁸ Visų pirma todėl, kad dauguma verslo sandorių sudaromi tie-
siog konkludentiniais veiksmais.

gas, yra ribota, nes ribotas pats šalių racionalumas sprendžiant kompleksines problemas“ [13, p. 15].

Rizikos diversifikavimas. Viena iš direktorių pareigos kreditoriams priešininkų minimų kreditorių apsaugos priemonių yra rizikos paskirstymas, t. y. preziumuojama, kad kreditoriai paskirstė savo finansinius išteklius taip, kad skola sudaro tik nedidelę dalį jų finansinio portfelio [5, p. 502]. Šis teiginys teisingas institucinių kreditorių atžvilgiu, tačiau vargu ar gali būti taikomas kitoms kreditorių grupėms: smulkiems tiekėjams, dažnai turintiems tik vieną didesnį klientą, ir visiškai nepritaikomas žalos kreditoriams, darbuotojams ar vartotojams.

Draudimas. Teoriškai kreditoriai turi galimybę apdrausti savo paskolų portfelį, tačiau praktiškai ši paslauga nėra įmanoma: draudimo kompanijos nesutinka drausti skolininkų, kurių nemokumo rizika didžiausia, o ir patiems smulkiesiems kreditoriams ši paslauga per brangi.

2.3. Kreditoriai iš delikto bei silpnos derybinės galios kreditoriai

Silpniausiai apsaugoti kreditoriai, kurie dėl skirtingų priežasčių negali pasinaudoti tradicinėmis kreditorių teisių apsaugos priemonėmis.

Visų pirma, nekelia abejonių skirtingas kreditorių, kurių reikalavimai kyla iš žalos padarymo bei sutarčių, apsaugos lygis. Dėl savo reikalavimų nesavanoriško pobūdžio kreditoriai iš delikto negali pasinaudoti tomis apsaugos priemonėmis, kurios prieinamos kreditoriams pagal sutartį. Šios rūšies kreditoriai neturi galimybės nei *ex ante* susitarti dėl papildomų prievolių užtikrinimo priemonių, nei įvertinti galimos rizikos ar ją valdyti kokiais nors kitais teisiniais ar ekonominiais būdais. Be to, skirtingai nei nuostoliai dėl sutartinių įsipareigojimų nevykdymo, daugelis žalos pasekmių – sveikatos sužalojimas, gyvybės netekimas – negali būti diversifikuotos [9, p. 1221–1227]⁹. Tiesa, kreditoriams iš delikto prieinamos visos kitos, išskyrus sutartines, kreditorių teisių apsaugos priemonės.

Mažiausiai apsaugotai grupei, be kreditorių, iš delikto priklauso darbuotojai, jei bendrovė yra skolinga jiems atlyginimus ar kitas išmokas. Darbuotojai neturi derybinės galios nei įsidarbindami (išskyrus vadovus), nei dirbdami – jei įmonės sunki finansinė padėtis, jie negali reikalauti padidinti darbo užmokesčio, kad būtų tinkamai kompensuota jų patiriama rizika [8, p. 697]¹⁰.

Daugiausia diskusijų kyla dėl trečiosios kreditorių grupės – veiklos kreditorių¹¹. Dažnai ši grupė formaliai priskiriama verslo kreditoriams ir traktuojama taip pat kaip instituciniai kreditoriai. Tam tikrais atvejais toks priskyrimas gali būti pateisinamas, jei omenyje yra didelės ir turtingos įmonės, turinčios ne tik derybinę galią, bet ir administracinius gebėjimus. Tačiau rinkos sąly-

gomis kasdienėje bendrovės veikloje beveik neįmanoma nei pasirašinėti ypač detalių kontraktų, nei reikalauti ekstraordinarių prievolių užtikrinimo priemonių. Teisiniu požiūriu lyg ir nebūtų tam kliūčių, tačiau rinkos dėsniai netoleruoja formalizmo ten, kur nėra stiprios derybinės galios. Kai kurie autoriai teigia, kad kreditoriai gali apsisaugoti nuo potencialių skolininkų gaudami reikalingą informaciją – finansinius įmonės duomenis ir jos kredito istoriją – ir ją įvertinę nuspręsti, kokiomis sąlygomis ir ar išvis kredituoti vieną ar kitą įmonę [5, p. 502]. Apsisaugoti taip pat gali diversifikuodami savo klientų bazę arba sumažindami galimus nuostolius tiesiog sekdami einamuosius atsiskaitymus [4, p. 677]. Formaliai šie argumentai teisingi, tačiau rinkos sąlygomis jie vis dėlto neveikia, nes prarandama svarbiausia paslaugos savybė – greitis [8, p. 697]

Taigi apibendrinant galima teigti, kad net ir sutartiniai kreditoriai nėra apsaugoti nuo bendrovės direktorių ir/ar akcininkų piktnaudžiavimo, todėl laiku ir pagrįstai susirūpinta plėsti kreditorių apsaugą. Kitas klausimas, koku mastu ir būdais ši apsauga turėtų būti plečiama.

2.4. Vadovų teisinė atsakomybė kaip kreditorių teisių apsaugos priemonė

Bendrovės interesų apsauga per valdymo organų nepriklausomumą. Vieną reikšmingiausių saugiklių, direktorius sulaikantį nuo per didelės rizikos projektų, teikia pats rinkos mechanizmas. Vadovai, kaip specifinės darbo rinkos dalyviai, yra pažeidžiami, nes jų investicijos sėkmė yra neatsiejama nuo įmonės, kurioje jie dirba, sėkmės. Valdymo organų nariai, kaip investuojantys savo žmogiškuosius išteklius subjektai, yra itin suinteresuoti nerizikuoti darbo vieta. Tačiau piktnaudžiavimo bendrovės ribota atsakomybe tikrieji subjektai yra dalyviai, o ne valdymo organų nariai. Vadovai imasi rizikingų veiksmų tik akcininkų motyvuojami ar verčiami. Pati piktnaudžiavimo ribota atsakomybe nauda akcininkui pasireiškia tik tuo atveju, jei visuomenė subsidijuoja bendrovės veiklą ją likvidavus prisiimdama eksternalizuotas išlaidas, *todėl akcininko ir valdymo organo tikslai dėl rizikos laipsnio iš esmės nesutampa*. Valdymo organų nariai nesiims veiksmų, kurie kelia pavojų juridinio asmens egzistavimui, nes tai neatitinka jų intereso išlaikyti esamą darbo vietą. Vadovai nėra suinteresuoti didinti pelno, jei tai reikštų bendrovės veiklos pabaigą [9, p. 1248].

Dėl savo padėties pažeidžiamumo vadovai rinksis veiklas, kurios leistų pasiekti pakankamą pelningumo lygį, kad neprarastų savo pozicijų, ir kartu, kad rizikos laipsnis nekeltų grėsmės bendrovės egzistavimui apskritai. Kai kurie autoriai vadovų motyvacijai vengti neproporcingos rizikos nusakyti vartoja terminą „aspiracijų lygis“, [12, p. 26–27]. Šie argumentai galimi bendrovėje, turinčioje atskirtą nuosavybės ir valdymo struktūrą, tačiau jei bendrovė yra nominali (bendrovėje veikia kontroliuojantis akcininkas arba tai yra vienanarė bendrovė), vadovų aspiracijas gerokai iškreipia akcininko interesai.

⁹ Tačiau kai kurie autoriai mano, kad kreditoriai iš delikto galėtų diversifikuoti riziką ją drausdami.

¹⁰ Anglosaksų kraštuose bei Kanadoje įsitvirtina praktika pripažinti direktorius asmeniškai atsakingais, jei darbuotojams dėl įmonės blogos finansinės padėties nebuvo sumokėtas darbo užmokestis.

¹¹ Angl. „*trade creditors*“.

3. VALDYMO ORGANŲ NARIŲ ATSAKOMYBĖ KREDITORIAMS EUROPOJE

Atsižvelgdamos į tradicinių kreditorių apsaugos priemonių nepakankamumą, dauguma Europos valstybių per du pastaruosius dešimtmečius plėtė kreditorių apsaugą įtvirtindamos papildomas direktorių pareigas.

Pavyzdžiui, *Belgijoje* direktorių atsakomybė kreditoriams galima pažeidus įstatymą ar įstatus, kilus interesų konfliktui ir bendraisiais deliktinės atsakomybės pagrindais [12, p. 9]. Taip pat Belgijos teisė numačiusi vadovų atsakomybę kreditoriams bankroto procedūros metu: esami, buvę, *de facto* direktoriai gali būti pripažinti atsakingais už bendrovės prievoles, jei bus įrodyta, kad esminė valdymo klaida turėjo įtakos įmonės nemokumui, privedusiam prie bankroto ar nesavonoriškos likvidacijos.

Danija savo įmonių teisėje yra įtvirtinusi vadovų bendrojo pobūdžio pareigą kreditoriams – vengti, kad jie patirtų nuostolių [14, p. 15], *Suomija* – pareigą teikti teisingus duomenis apie įmonės finansinę padėtį ir veikti operatyviai, jei yra nemokumo pavojus. Taip pat numatyta atsakomybė tretiesiems asmenims, jei pažeistos įstatymo normos arba įstatatai [14, p. 20]. *Prancūzija* ypač išplėtusi direktorių atsakomybę tretiesiems asmenims net ir už netinkamą valdymą. Kitose valstybėse tai yra tik bendrovės akcininkų prerogatyva. Taip pat taikoma atsakomybė ir tuo atveju, kai pažeistos įstatymo normos arba įstatatai. Ieškinį gali pateikti tretieji asmenys tiek savo, tiek bendrovės vardu. Direktoriai bankroto ar restruktūrizavimo procedūrų metu atsako už bendrovės skolas, jei įrodoma jų kaltė. Dažniausiai pasitaikantys neteisėti veiksmai šiose bylose – nepakankama darbuotojų priežiūra [14, p. 27]. *Vokietijoje* galioja bendra taisyklė, kad valdymo organų nariai nėra atsakingi tretiesiems asmenims, tačiau kartu numatyta ir nemažai išimčių – direktoriai atsako kreditoriams už *Vokietijos* civilinio kodekso ar kitų įstatymo normų pažeidimą [14, p. 37]. Viena iš svarbiausių valdymo organų narių pareigų kreditoriams – saugoti įstatinį kapitalą, negražinti paskolų akcininkams, jei dėl finansinės padėties įmonė negalės skolintis iš trečiųjų asmenų, kad tinkamai vykdytų prievoles kreditoriams.

Airijoje direktorių atsakomybė tretiesiems asmenims galima atstovavimo pagrindais, pažeidus pareigą tinkamai informuoti apie bendrovės pavadinimą bei civilinę atsakomybę delikto pagrindu [14, p. 40–43]. *Italija* įtvirtinusi direktorių pareigą kreditoriams, kurios turinys – išsaugoti bendrovės kapitalą, kad būtų patenkinti kreditorių reikalavimai [14, p. 49]. *Nyderlanduose* direktorių atsakomybė tretiesiems asmenims galima generalinio delikto pagrindu bei dviem specialiais pagrindais: jei žala padaroma melagingai pristatant bendrovės padėtį arba paskelbus klaidinančią informaciją. Direktorius taip pat atsako, jei sudarant sandorį žinojo, kad bendrovė negalės jo įvykdyti, ir už bendrovės prievoles bankroto metu, jei jie netinkamai valdė bendrovę, ir tai yra jos nemokumo priežastis (ieškinį pateikia administratorius) [14, p. 59]. *Portugalijoje* direktoriai turi pareigą tik pačiai bendrovei, bet ir kreditoriai gali kreiptis

bendrovės vardu. Subsidiari atsakomybė kreditoriams atsiranda, tik jei dėl direktorių kaltės nevykdomos įstatymo imperatyvios normos, skirtos apsaugoti kreditorių interesus [14, p. 64]. *Ispanijoje* bendrovės ieškinį kreditoriams gali pateikti kreditoriai, jei nepateikia pati bendrovė ar 5 proc. akcininkų, tačiau ieškinio suma priteisiama tiesiogiai bendrovei. Galimas ir individualus kreditorių ieškinys dėl direktoriaus neteisėtų veiksmų, bet jis turi atitikti visus civilinės atsakomybės reikalavimus. Direktoriai solidariai atsako ir už bendrovės prievoles, jei laiku nepradėjo likvidavimo procedūros [14, p. 73]. *Šveicarijoje* ieškinį prieš direktorius gali paduoti pati bendrovė, akcininkai ir kreditoriai [14, p. 85]. Veiksmų neteisėtumas nustatomas pagal įstatymų ir įstatų normas. Jungtinėje Karalystėje direktoriai tai pat atsako tretiesiems asmenims už žalą, atsiradusią dėl jų neteisėtų veiksmų (pvz., klaidinga informacija prospektuose) [14, p. 88]. Taip pat jie gali būti pripažinti subsidiariai atsakingais už bendrovei padarytą žalą.

Lietuvoje šis klausimas sureguliuotas tik iš dalies – numatyta kreditorių teisė ginčyti juridinių asmenų organų sprendimus, jeigu jie prieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams¹². Tačiau kreditoriams nesuteikta teisė reikalauti tiesioginės valdymo organo narių atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl jų neteisėtų veiksmų, arba pateikti ieškinį šiuo pagrindu juridinio asmens vardu.

Apibendrinant galima teigti, kad Vakarų Europos valstybėse kreditorių teisių apsaugos klausimas teisiškai reguliuojamas dvejopai: kreditoriams suteikiama teisė išimtiniais atvejais reikalauti tiesioginės direktorių atsakomybės dėl netinkamo savo pareigų vykdymo arba reikalaujama pateikti išvestinį ieškinį pačios bendrovės vardu, jei direktoriai pažeidžia bendrovės, o netiesiogiai ir kreditorių interesus.

4. DIREKTORIŲ ATSAKOMYBĖ KREDITORIAMS LIETUVOJE

Lietuvoje pagrindinė bendrovės kreditorių apsaugos priemonė nuo direktoriaus piktnaudžiavimo yra tyčinio bankroto institutas [20, 20–21 str.]. Tačiau direktoriaus atsakomybės šiuo pagrindu sąlyga – tyčiniai atsakomybės subjekto veiksmai. 2004 m. gruodžio 13 d. nutartimi byloje *UAB „Bombos filmai“ v. BUAB „Laisvės kino teatras“ LAT* išaiškino, kad „[įmonės tyčiniu bankrotu pripažintini visi atvejai, kai dėl įmonės valdymo organų sąmoningų sprendimų įmonės turtas yra perleidžiamas, iššvaistomas, sunaikinamas ar sugadinamas,

¹² Žr. LR CK 2.82 str. 4 d. Juridinių asmenų organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais [...]. Ieškinį gali pareikšti juridinio asmens kreditoriai, jeigu sprendimas pažeidžia jų teises ar interesus, atitinkamas juridinio asmens valdymo organas, juridinio asmens dalyvis arba kiti įstatymuose numatyti asmenys. Taip pat LR ABĮ 19 str. 10 d. Civilinio kodekso 2.82 str. 4 d. nustatytais atvejais ieškinį dėl bendrovės organų sprendimų negaliojimo gali pareikšti akcininkai, kreditoriai, bendrovės vadovas, valdybos ir stebėtojų tarybos nariai ar kiti įstatymuose numatyti asmenys ne vėliau kaip per 30 dienų nuo dienos, kurią ieškovas sužinojo arba turėjo sužinoti apie ginčijamą sprendimą.

jei dėl tokių veiksmų įmonė gauna žymiai mažesnę naudą, nei yra to turto reali rinkos vertė, ir tokių veiksmų padariniu tampa įmonės nemokumas“ [17]. Tarp verslo nesėkmės, kuri yra normalios verslo rizikos rezultatas, ir sąmoningo įmonės privedimo prie bankroto, už kurį numatyta baudžiamoji atsakomybė, yra teisinio reguliavimo spraga – nenumatyta atsakomybė už aplaidų valdymo organų elgesį. Taip pat ir teisė į žalos atlyginimą turi *tik pati bendrovė*, o ne tiesiogiai kreditoriai. Todėl efektyvesnei kreditorių apsaugai bankroto procedūros metu būtų tikslinga įtvirtinti valdymo organo atsakomybę ir už aplaidų valdymą.

Ar besiformuojanti teismų praktika tinkamai pašalina šią spragą? Kaip jau buvo minėta, civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006 LAT nurodė, kad direktorius atsako tiesiogiai kreditoriams už žalą, kuri atsirado dėl jo veiksmų, teismo nuosprendžiu pripažintų nusikalstamais¹³. Taigi palyginti su tyčinio bankroto instituto teikiama apsauga, kreditorių galimybės išieškoti nuostolius išsiplėtė, nes kreditoriai gali pareikšti ieškinį **tiesiogiai** žalą padariusiam subjektui – direktoriui, o tyčinio bankroto institutas tokios galimybės nesuteikė.

Analizuojant teisinį pagrindą, iš kurio LAT kildino valdymo organų atsakomybę kreditoriams, galima teigti, kad tokio pobūdžio direktorių atsakomybė kyla iš ben-

drosios deliktinės atsakomybės normos. Nors precedentinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006 LAT to tiesiogiai nesuformulavo, ši teiginį pagrindžia tiek sisteminė šios bylos analizė, tiek ir tolesnė LAT praktika. Byloje *AB Turto bankas v. T. A. Ovidijus Mickevičius* [15] LAT jau *expressis verbis* nurodė, kad „juridinio asmens vadovas, vykdydamas savo funkcijas ir atlikdamas veiksmus, teismo nuosprendžiu (teismo baudžiamuoju įsakymu) pripažintus nusikalstamais, lėmusiais juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prisiimtus išpareigojimus tretiesiems asmenims, privalo atsakyti prieš trečiuosius asmenis pagal juridinio asmens prievolės savo turto (CK 6.263 straipsnio 1 dalis)“.

LAT direktoriaus atsakomybę kreditoriams kvalifikavo kaip deliktinę, todėl pagrįstai kyla klausimas, ar teismų praktika ir toliau plės kreditorių galimybes išieškoti nuostolius tiesiogiai iš direktoriaus, t. y. ar pripažins bendrovės direktorių atsakingu kreditoriams, jei jo veiksmai neteisėti tik pagal civilinę teisę. Dėl straipsnio apimties neanalizuojant direktoriaus atsakomybės kildinimo iš teismų praktikos, kai teisinis reguliavimas tokios galimybės nenumato, pagrįstumo, reikia pripažinti, kad LAT argumentacija minėtose nutartyse nepanaikino galimybės plėsti direktoriaus atsakomybės už deliktus pagal civilinę teisę.

Traktuojant direktoriaus atsakomybę kaip deliktinę tikslinga apibrėžti jo pareigos kreditoriams turinį.

5. PAREIGOS KREDITORIAMS TURINYS IR ATSIKIRADIMO MOMENTAS

Kad valdymo organų piktnaudžiavimo pavojus yra ypač didelis, kai bendrovė turi finansinių problemų, rodo faktai. Kaip atkreipia dėmesį finansų analitikai, įmonei patiriant finansinius sunkumus, direktoriai dažnai imasi ypač rizikingų sprendimų, o visa tų sprendimų rizika tenka kreditoriams [2, p. 1]. Atlikti tyrimai ir surinkta nemažai empirinių duomenų, kad direktoriai viršija normalią verslo riziką ar net veikia nesąžiningai, kai įmonės veikla tampa nuostolinga [1, p. 575, 590–598]¹⁴. Kita priežastis, kodėl direktorių pareiga kreditoriams būtų tinkama apsaugos priemonė, yra ta, kad įmonei patekus į sunkią finansinę būklę iš esmės pasikeičia skolininko padėtis, t. y. ji labai pablogėja, palyginti su ta, kurią kreditoriai įvertino sudarydami sutartis.

Pareigos kreditoriams turinys – nedaryti rizikingesnių sprendimų už tuos, kuriuos esamomis sąlygomis kreditoriai priimtų patys [8, p. 670]. Pareiga kreditoriams turėtų būti išvestinio pobūdžio ir nesuteikti kreditoriams tiesioginės reikalavimo teisės, todėl galėtų būti įgyvendinta tik paties juridinio asmens, dažniausiai – bankroto administratoriaus. Pareiga neturėtų būti tiesioginė dėl trijų priežasčių. Pirma, pareiga kreditoriams gali tapti pagrindu dvigubam reikalavimui – pačių kreditorių individualiai ir per likvidatorių bendrovės vardu;

¹³ Civilinės bylos Nr. 3K-7-266/2006 faktai: Ieškovas K. J. J. nurodė, kad 1995 m. sausio 3 d. su investicine akcine bendrove „Investicinė Kauno holdingo kompanija“ (toliau – Bendrovė) sudarė sutartį, pagal kurią jis Bendrovei paskolino 3000 Lt, o Bendrovė išpaieigojo pinigų gražinti ir sumokėti jam 60 procentų metinių palūkanų priedą, tačiau ji ieškovui pinigų negražino dėl atsakovų V. K. ir J. B. nusikalstamų veiksmų, nes šie iššvaistė bendrovės lėšas, dėl to Kauno apygardos teismo 2003 m. liepos 30 d. nuosprendžiu buvo nuteisti pagal BK 184 str. 2 d. dėl jiems patikėto didelės vertės svetimo turto iššvaistymo. Ieškovas pažymėjo, kad Bendrovei buvo pripažintas tyčinis bankrotas ir ji pripažinta bankrutavusia ir likviduota. Ieškovas, vadovaudamasis 2000 m. CK 2.50 str. 3 d., kurioje nurodyta, kad kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turto subsidiariai, teismo prašė priteisti iš atsakovų subsidiariai negražintą skolą ir 60 procentų metinių palūkanų.

Pirmos instancijos teismas pripažino, kad Bendrovė negalėjo įvykdyti savo prievolės ieškovui dėl juridinio asmens dalyvių atsakovo neteisėtu veiksmu, todėl pagal CK 2.50 str. 3 d. jie turėtų atsakyti pagal juridinio asmens prievolę savo turto subsidiariai. Teismas, atsižvelgęs į tai, kad atsakovų neteisėti veiksmai buvo atlikti nuo 1994 m. sausio 6 d. iki 1995 m. balandžio 3 d., laikė, kad 2000 m. CK 2.50 str. 3 d. negali būti taikytina, nes ji įsigaliojo 2001 m. liepos 1 d.

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nurodė, kad juridinio asmens dalyvių ar valdymo organų narių civilinės atsakomybės tretiesiems asmenims CK nenustatyta. Teismas nurodė, kad 1990 m. ir 1994 m. redakcijų Akcinių bendrovių įstatyme taip pat nenustatyta, jog už bendrovės prievolės tretiesiems asmenims būtų atsakingi bendrovės dalyviai (akcininkai) ar valdymo organų nariai, todėl laikė, kad net ir tuo atveju, kai juridinio asmens dalyviai ar jo valdymo organų nariai būdavo nuteisiami už juridinio asmens turto iššvaistymą, jų civilinė atsakomybė atsiradavo tik juridiniam asmeniui, o ne asmenims, kuriems juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolių.

Kasacinis teismas, sprenddamas klausimą dėl įmonės vadovų atsakomybės tretiesiems asmenims, kai padaryta žala kilo dėl nesąžiningų veiksmų, pažymėjo, kad tuo atveju, kai juridinio asmens dalyvio – valdymo organo vienasmensio ar kolegialaus narių (nario) – veiksmams nuosprendžiu pripažinti nusikalstamais ir lėmusiais įmonės negalėjimą įvykdyti prisiimtus išpareigojimus, juridinio asmens valdymo organo nariai atsako tretiesiems asmenims pagal juridinio asmens prievolės savo turto solidariai.

¹⁴ Svarbiausios tokio elgesio priežastys – patiems akcininkams nebėra ko prarasti, be to, netenka aktualumo akcininkų kontrolės mechanizmas per valdymo organų atšaukimą, nes pats įmonės veiklos tęstinumas tampa abejotinas. Tokio pobūdžio piktnaudžiavimas ypač būdingas bendrovėms, kurių direktoriai yra kartu ir akcininkai.

antra, gali būti pažeistas bankroto teisės principas *pari passu*, garantuojantis turto paskirstymo proporcingumą ir eiliškumą; trečia, pažeistų kolektyvinio ieškinio principą likvidavimo procedūros metu [8, p. 670].

IŠVADOS

Norint pagrįsti pareigą atsižvelgti į kreditorių interesus susiduriama su doktrinos problemomis. Direktorių pareiga kreditoriams yra sunkiai suderinama su pareiga akcininkams siekti veiklos pelningumo.

Kadangi sutartinių santykių esmė yra šalių pareiga prisiimti galimą riziką ir tuo šie santykiai skiriasi nuo grįstų pasitikėjimu (fiduciarinių santykių), preziumuojama, kad bendrovės kreditoriai turėtų apsaugoti nuo galimos rizikos patys. Tačiau teisinių ir ekonominių kreditorių apsaugos priemonių analizė atskleidė ne tik jų nepakankamumą, bet ir tai, kad optimalus jų panaudojimas tiesiogiai priklauso nuo kreditorių statuso: viena kreditorių grupė yra finansiškai per silpna pasinaudoti tomis priemonėmis, kita – per mažai išprususi arba, kaip kreditoriai iš delikto, iš viso nesusiję sutartiniais santykiais su skolininku.

Kadangi juridinis asmuo įgyvendina savo teises ir pareigas per savo organus, tai valdymo organų narių fiduciarinės pareigos kreditoriams įtvirtinimas būtų tinkama kreditorių interesų apsaugos priemonė. Ši pareiga įsigaliojotų tik tuo atveju, jei bendrovės finansinė padėtis būtų sunki.

Sunki finansinė padėtis reiškia, kad bendrovės įsipareigojimai yra didesni už turimą turtą, todėl nuo to momento akcininkai nebeturi faktinių reikalavimo teisių į bendrovę ir ši teisė pereina kreditoriams. Todėl esant tokioms sąlygoms valdymo organų narių pareiga turėtų būti išplėsta ir apimtų kreditorius.

LITERATŪRA

1. Adler, R. E. A Re- Examination of Near – Bankruptcy Investment Incentives // University of Chicago law Review, 1995, Nr. 62 Tekste Keay A. Directors' Duties to Creditors: Contractarian Concerns Relating Efficiency and Over – Protection of Creditors // Modern Law Review, 2003, Nr. 669.
2. Armour, J. The Law and Economics of Corporate Insolvency: A Review // ESRC Centre for Business Research, University of Cambridge, Working Paper, 2005, Nr. 197 <<http://www.cbr.cam.ac.uk/pdf/wp197.pdf> > [žiūrėta 2005 09 20].
3. Campbell, Jr. R.B. Corporate Fiduciary Principles for the Post-Contractarian Era // Florida State University Law Review, 1996, Nr. 23.
4. Carney, W. J. Limited Liability // Encyclopedia of Law and Economics. 1998, <<http://ssrn.com/abstract=50563>> [žiūrėta 2006 06 09].
5. Cheffins, R. B. Company Law: Theory, Structure And Operation. Oxford: Clarendon Press, 1997 Tekste Easterbrook, F. H.; Fischel, D. R. Limited Liability and the Corporation // University of Chicago Law Review, 1985, Nr. 52.
6. Easterbrook, F. H.; Fischel, D. R. Limited Liability and the Corporation // University of Chicago Law Review, 1985, Nr. 52.
7. Finch, V. Directors' Duties: Insolvency and Unsecured Creditor // Clarke A. Current Issues of Insolvency Law, London, 1991.
8. Keay, A. Directors' Duties to Creditors: Contractarian Concerns Relating Efficiency and Over – Protection of Creditors // Modern Law Review, 2003, Nr. 669.
9. Mendelson, N. A. A Control-Based Approach to Shareholder Liability for Corporate Torts // Columbia Law Review, 2002, Nr. 102.
10. Perrott, D. L. Changes in Attitude to Limited Liability - the European Experience. // Orhrial, T. (ed.) Limited Liability and the Corporation. London and Canberra: Croom Helm, 1982, p. 81-121. Tekste Carney W. J. Limited Liability .
11. Posner, R. A. The Rights of Creditors of Affiliated Corporations // University of Chicago Law Review, 1976, Nr. 43.
12. Schwarcz, S. L. The Inherent Irrationality of Judgment Proofing // Stanford Law Review 1, 1999, Nr. 52.
13. Tauke, D. B. Should Bondholders Have more Fun? A Reexamination of the Debate Over Corporate Bondholders Right // Columbia Business Law Review, 1989, Nr. 1.
14. The European Private Equity and Venture Capital Association (EVCA). Directors' Responsibilities, 2002 Oct., Nr. 30, http://www.evca.com/html/publications/bookstore_tax.asp [aplankyta 2006 10 21].
15. Civilinė byla Nr. 3K-3-298/2006.
16. Civilinė byla Nr. 3K-7-266/2006.
17. Civilinė byla Nr. 3k-3-680/2004.
18. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (patvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu 2000 07 18 Nr. VIII-1864). *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 74.
19. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003. Nr. 123-5574.
20. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 31-1010.

DIRECTORS' DUTY TO CREDITORS: CONTEMPORARY LEGAL ISSUES

Agnė Tikniūtė *

Mykolas Romeris University

Summary

The main argument of contemporary researchers for not supporting directors' liability to creditors is that creditors' rights are ensured by efficient protective measures. Accordingly, in this article it was attempted to evaluate whether these measures are satisfactory enough to neutralise negative effects of limited liability.

The article briefly summarizes, why neither compulsory nor voluntary insurance of company's civil liability is unable to absorb all the costs of unsuccessful operation and thus to solve the problem of limited liability, provides the concept of company capital and discloses the insufficiency of the range of legal measures to protect company capital. Also attention is

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, lecturer, doctor.

paid to the accountability of the management personnel. Though this type of accountability is oriented primarily to ensure the shareholders' rights, its significance is unquestionable also in securing the interests of creditors through general safeguard of legal entity's continuity and profitability. The accountability of directors to shareholders is understood in a wide sense, namely as managerial risk aversion, and encompasses not just legal liability for mismanagement. One of the most significant protectors encouraging managers to restrain from too risky projects is provided by the market mechanism itself. The managers as participants in specific labour market are vulnerable because the success of their investment is inseparable from the success of the company in which they work. Members of management bodies are investing their human resources and have a particular interest in not taking the risk related to their workplace continuation. Nevertheless, managers take risky steps when motivated or forced by shareholders. Since the benefit of misusing limited liability companies to shareholders is obvious only when the very market or society subsidises the operation of the company after its liquidation by assuming externalised costs, the objectives of shareholder and directors regarding the level of risk are differ substantially.

The obligation of a legal person to take into account the interests of creditors needs to be ensured through the establishment of duty of managers towards the creditors. This duty ought to be in effect only if the company finds itself in a difficult financial situation. The duty would remain internal and it would be enforced not by creditors themselves, but by bankruptcy administrator.

Keywords: Directors' duties to creditors, creditor protection, tort liability.